

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

DA./ riksåklagaren ang. grovt narkotikabrott

(Göta hovrätts dom den 29 oktober 2020 i mål B 2589-20)

Högsta domstolen, som har beslutat att inte meddela prövningstillstånd med anledning av ett framställt yrkande om att ett häktningsbeslut ska hävas, har förelagt mig att svara skriftligen på DA:s överklagande i övrigt. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättsens dom. Jag motsätter mig inte att prövningstillstånd meddelas.

Bakgrund

Åtalet

DA åtalades för grovt narkotikabrott enligt 1 § 1 st 1 och 3 § första stycket narkotikastrafflagen (1968:64) vid sju tillfällen och för synnerligen grovt narkotikabrott enligt 1 § första stycket 6 och 3 § andra stycket narkotikastrafflagen vid ett tillfälle enligt följande gärningspåstående.

Synnerligen grovt narkotikabrott

[DA] och [NAH] har tillsammans och i samförstånd med okända inom ramen för den gemensamma brottsplanen och som ett led i verksamheten, olovligen i överlåtelsesyfte innehaft, förvarat och transporterat cirka 10,1 kg amfetamin och 356 tabletter innehållande Alprazolam samt 203 st tabletter Oxycodone Sandoz 80 mg som allt är narkotika. Det hände den 2 mars 2020 i Finspång, Östergötlands län.

(...)

Narkotikan har inte varit avsedd för eget bruk.

Brottet bör bedömas som synnerligen grovt eftersom det har utgjort ett led i en verksamhet som utövats i organiserad form i syfte att i stor omfattning bedriva handel med narkotika, avsett en synnerligen stor mängd narkotika och varit av synnerligen farlig eller hänsynslös art. Detta då narkotikaklassade preparat enkelt kunnat spridas via svårupptäckta, krypterade nätverk till ett stort antal personer utan kontroll över vilka köparna är.

(...) [DA] begick gärningen med uppsåt.

Grovt narkotikabrott

[DA] har inom ramen för den gemensamma brottsplanen och som ett led i verksamheten, mottagit beställningar från hemsidan och/eller från annan och därefter i sin bostad i Finspång vägt upp och förpackat narkotikan med förpackningsmaterial och i kuvert som han fått från annan. Kuverten har adresserats och frankerats för vidare distribution till köpare. [DA] har därefter, vid ett stort antal tillfällen, postat kuverten på olika platser i och omkring Finspång, varvid det olovligen överlåtits eller försökt att överlåtas, narkotika vid i vart fall 7 tillfällen i 178 kuvert eller en sammanlagd mängd om i vart fall 1 694 gram amfetamin och 3 010 st tabletter innehållande Zoplikon, 315 tabletter innehållande Alprazolam samt 83 tabletter innehållande Oxykodon. Det hände vid i vart fall sju tillfällen under perioden den 6 januari 2020 till den 18 februari 2020 i Finspång, Sverige enligt nedan.

Brottstid	Amfetamin	Tabletter	Försäljningspris
2020-01-06 -- 2020-01-09	358 g	1 029 st	ca 65 000 kr
2020-01-14 -- 2020-01-16	228 g	180 st	se ovan
2020-01-19 -- 2020-01-21	693,32 g	1 519 st	ca 92 000 kr
2020-01-20 -- 2020-01-22	164 g	523 st	ca 23 000 kr
2020-01-23 -- 2020-01-27	106 g	157 st	ca 29 000 kr
2020-02-14 -- 2020-02-17	50 g	-	ca 2 990 kr
2020-02-17 -- 2020-02-18	95,4 g	-	ca 5 704 kr

Narkotikan har inte varit avsedd för eget bruk.

Brottet bör bedömas som grovt eftersom det utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd narkotika och varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Detta då narkotikaklassade preparat enkelt kunnat spridas via svårupptäckta, krypterade nätverk till ett stort antal personer utan kontroll över vilka köparna är.

[DA] begick gärningarna med uppsåt.

Tingsrätten

Tingsrätten dömde DA för grovt narkotikabrott vid sju tillfällen och för synnerligen grovt narkotikabrott vid ett tillfälle till fängelse i sex år och sex månader.

I frågan om påföljd anförde tingsrätten följande.

[DA] förekommer inte sedan tidigare i belastningsregistret. Han verkar ha levt ett i allt väsentligt välordnat liv. De gärningar som han nu döms för har ett sammanlagt straffvärde, efter aspiration, om ca åtta års fängelse. [DA] har anförut att han greps i samband med att han närmast tvingat igenom att han skulle få sluta som distributör av narkotikan. Det var därför han hade inte bara narkotika i bilen, utan även all utrustning i form av telefon, vågar, kuvert m m. Tingsrätten kan konstatera att just det faktum att han hade tagit med sig all utrustning, någon ytterligare utrustning av betydelse har inte återfunnits i hans bostäder vid husrannsakan, talar för att förhållandena är sådana som han uppgett. Det ska räknas honom till godo. Han har även, som ett led i att göra "rent hus" med sitt förflutna, varit polisen behjälplig vid utredningen, något även åklagaren har bekräftat. Slutligen har han anförut att han utsatts för allvarliga hot, särskilt efter det att han framhållit att avsluta sitt uppdrag som distributör. Han har inte gjort gällande att det är fråga om nöd, men väl att det är en omständighet som ska beaktas vid straffmätningen. Tingsrätten kan i den delen konstatera att det av mejlkonversationen framgår att det förekommit vissa hot mot [DA]. Tingsrätten finner att straffmätningens värde ska bestämmas till sex år och sex månader. Vid ett sådant långt straff kan påföljden inte bestämmas till annat än fängelse.

Hovrätten

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde DA för grovt narkotikabrott istället för synnerligen grovt narkotikabrott. Påföljden bestämdes till fängelse i fem år. I övrigt fastställdes tingsrättens domslut. Hovrätten angav följande i frågan om påföljd.

När det gäller [DA] motsvarar det samlade straffvärdet av hans brottslighet drygt fem års fängelse med beaktande av den mängd narkotika som han hanterat och hans delaktighet i distributionen. Åklagaren har uppgett att [DA] har medverkat i utredningen på ett sådant sätt att det bör påverka straffmättningsvärdet (29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken). Sammantaget anser hovrätten att straffmättningsvärdet uppgår till fängelse fem år. Det saknas förutsättningar att välja annan påföljd än fängelse.

Överklagandet

DA har yrkat att Högsta domstolen ska korta det fängelsestraff han dömts till. Han menar att hovrätten har gjort en felaktig bedömning i fråga om både straffvärdet för de brott han döms för men särskilt ifråga om straffmättningsvärdet. Enligt överklagandet har DA ostridigt medverkat på sätt som ska påverka straffmättningsvärdet, både kring egen och kring annans skuld. Enligt praxis och doktrin ska enligt överklagandet en sådan medverkan ges ett betydligt större genomslag, för DA i mildrande riktning, än vad hovrätten gett den. Det framhålls att tingsrätten har tagit i beaktande även de allvarliga hot från grovt kriminella personer som DA utsatts för jämte att han vid tiden för gripandet helt hade avslutat sin brottsliga verksamhet vilket även i andra instanser ska bedömas i mildrande riktning för DA vilket inte skett.

Grunderna för min inställning

Rättslig reglering m.m.

Vid straffmätningen ska utöver brottets konkreta straffvärde bl.a. de s.k. billighetsskäl beaktas (29 kap. 5 § brottsbalken). Om något billighetsskäl föreligger och det är påkallat av särskilda skäl får rätten döma till ett lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Om det med hänsyn till förekomsten av billighetsskäl är uppenbart oskäligt att döma till påföljd får rätten meddela påföljdseftergift (29 kap. 6 § brottsbalken).

Vid val av påföljd ska rätten fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Därvid ska rätten beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 § (30 kap. 4 § brottsbalken).

Med billighetsskäl avses en omständighet hänförlig till gärningsmannens person eller hans handlande efter brottet. Grundtanken är att det vid sidan av straffvärdet finns en rad olika omständigheter som inte hänför sig till brottet men som det, i det enskilda fallet, skulle vara orättfärdigt att inte beakta vid påföljdsbestämningen (prop. 1987/88:120 s. 47 f. och 89 ff.).

Ett av billighetsskälerna är att den tilltalade medverkat till utredningen av egen brottslighet (29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken).

Bestämmelsen om att medverka till utredning av egen brottslighet utgör ett billighetsskäl infördes år 2015 (prop. 2014/15:37). Som allmänna motiv till den nya strafflindringsgrunden angavs bl.a. följande (a. prop. s. 18).

Att en misstänkt gärningsman medverkar till utredningen av det egna brottet och därigenom bidrar till att händelseförloppet klargörs kan enligt regeringen anses ge uttryck för ett ansvarstagande hos gärningsmannen. Det är ett beteende som kan anses positivt och föredömligt genom att det markerar en vilja att klara upp och ställa till rätta efter sig och att gärningsmannen tar avstånd från den brottsliga gärningen. Indirekt kan en ordning som uppmuntrar ett sådant beteende bidra till att främja respekten för rättsväsendet. Som påpekats av bl.a. *Östersunds tingsrätt* står det väl i överensstämmelse med de moraliska och etiska värderingar som bör ligga till grund för brottsbekämpning och rättsskipning. Från den utgångspunkten framstår det enligt regeringen som rimligt att en tilltalad som medverkar på ett positivt och märkbart sätt vid utredningen av det egna brottet skulle kunna premieras vid påföljdsbestämningen, likväl som den som angett sig själv.

En ordning där utredningsmedverkan kan beaktas vid straffmätningen innebär även, som bl.a. *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* har anfört, ett tydligt incitament för en misstänkt person att medverka vid utredningen av det egna brottet. Det kan i sin tur bidra till mer effektiva brottsutredningar och därmed leda till resursbesparingar. Lagföring kan också ske snabbare. Snabbhet har generellt sett ett betydande kriminal-politiskt värde eftersom sambandet mellan brott och påföljd blir starkare ju kortare tidsavståndet är mellan dem. I allmänhet blir också brottsutredningar allt svårare att genomföra ju längre tid som har förflutit efter brottet. Att förundersökning och lagföring kan ske på ett mer effektivt sätt kan också antas medföra en ökad tilltro till rättsväsendet från allmänhetens sida.

Bestämmelsen innebär, att en tilltalad som lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av det egna brottet kan få ett kortare straff än vad som annars skulle ha blivit fallet. Det krävs i dessa fall att den tilltalades medverkan ska ha varit av viss dignitet för att strafflindring ska komma i fråga. De uppgifter som lämnats ska ha lett till att utredningen i något väsentligt avseende påskyndats eller underlättats. Detta bör normalt innefatta att den tilltalade lämnat en utförlig redogörelse för omständigheterna kring brottet eller lämnat andra uppgifter som är till gagn för utredningen. I ett mål om ekonomisk brottslighet kan det, angavs det vidare, t.ex. röra sig om en redogörelse för olika transaktioner. Andra exempel kan vara att den tilltalade lämnat uppgifter om kontakter som han eller hon har haft, pekat ut personer som kunnat lämna upplysningar om olika förhållanden eller anvisat platser av betydelse för utredningen av brottet. Det bör däremot inte enligt uttalandena i förarbetena komma i fråga att tillämpa strafflindringsgrunden när en gärningsman har blivit tagen på bar gärning eller när den tilltalade erkänt efter att utredningen har nått så långt att det redan föreligger övertygande bevisning om hans eller hennes skuld. (A. prop. s. 38.)

Ett erkännande är i sig varken en nödvändig eller tillräcklig förutsättning för strafflindring enligt bestämmelsen. Den tilltalade kan medverka i utredningen på ett relevant sätt utan att erkänna något brott. Även om den tilltalade förnekar brott bör strafflindring kunna komma i fråga om den tilltalade genom att lämna

uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen har bidragit till att klarlägga de faktiska omständigheterna kring brottet. Inte heller i situationen då den tilltalade erkänner endast delar av en gärning bör möjligheten till strafflindring vara utesluten. Om den tilltalade erkänt vissa gärningar men inte andra bör utgångspunkten vara att en separat bedömning görs för varje brott. Motsatsvis gäller att ett blankt erkännande inte är tillräckligt. (A. prop. s. 38 f.)

Om den tilltalades medverkan är av en sådan omfattning att en nedsättning av straffet kommer i fråga bör det normalt sett ske en relativt påtaglig justering av straffet. På så sätt kan strafflindringen fungera som ett incitament för den misstänkte att medverka till utredningen av den egna brottsligheten. Strafflindringen ska som utgångspunkt ställas i relation till framför allt graden av den tilltalades medverkan samt brottslighetens straffvärde. I situationer då det är fråga om ett brott med högt straffvärde och den tilltalade har medverkat i stor utsträckning kan det alltså bli fråga om en omfattande nedsättning, sett till antalet månader eller till och med år. (A. prop. s. 39.)

Ett annat billighetsskäl som ska beaktas vid straffmätningen är om någon annan omständighet påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar (29 kap. 5 § första stycket 9 brottsbalken).

I NJA 2009 s. 599 (se nedan) beaktades att den tilltalades medverkan till utredningen gjorde att han under överskådlig tid skulle komma att leva under hot om allvarliga repressalier som påtagligt inskränkte hans möjligheter att leva ett normalt liv. Med beaktande av detta och att han frivilligt angett sig bestämdes fängelsestraffet till tre års fängelse trots att straffvärdet bedömdes motsvara sju år.

Praxis

NJA 2009 s. 599

Den tilltalade dömdes i enlighet med tingsrättens och hovrättens i dessa delar inte överklagade domar för medhjälp till försök till mord, medhjälp till allmänfarlig ödeläggelse, grovt brott, olovlig körning, grovt brott, rattfylleri, ringa narkotikabrott och brott mot knivlagen. Frågorna i HD var dels om den tilltalade medverkat i sådan mindre mån att det enligt 23 kap. 5 § BrB skulle påverka straffet, dels om det - mot bakgrund av vad han har avslöjat om sin egen och andra personers delaktighet i brotten och de svåra personliga följderna av avslöjandet - förelåg sådana omständigheter som enligt 29 kap. 5 § samma balk borde föranleda strafflindring utöver vad hovrätten hade funnit eller som enligt 30 kap. 4 § samma balk utgjorde skäl att välja en lindrigare påföljd än fängelse.

Att den tilltalade under överskådlig tid skulle komma att leva under hot om allvarliga repressalier, vilket påtagligt inskränkte hans möjligheter att leva ett normalt liv, hade enligt HD ett klart samband med att han hade lämnat uppgifter om sina medbrottslingar. Det skulle vara obilligt om dessa allvarliga följder inte kunde räknas honom till godo vid påföljdsbestämningen. Det förelåg därmed en sådan undantagssituation som utgör skäl för ett lindrigare straff enligt 29 kap. 5 § första stycket 8 BrB (*nuvarande 29 kap. 5 § första stycket 9 BrB*). HD fann vidare att det faktum att den tilltalade frivilligt hade angett sig själv i sig motiverade en avsevärd reducering av straffet. Till detta skulle läggas de omfattande personliga konsekvenserna, som borde medföra

en lika betydande strafflindring. Viss hänsyn borde enligt HD även tas till att han sedan september 2008 hade varit underkastad reseförbud (jfr NJA 1983 s. 163 och NJA 2003 s. 414). Sammantaget bedömdes omständigheterna vara sådana att det fick anses föreligga särskilda skäl att döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet (29 kap. 5 § andra stycket).

HD konstaterade därefter att det saknas klara hållpunkter för hur kraftigt genomslag som olika omständigheter ska få vid straffmätningen och att det till sist måste bli fråga om en samlad bedömning i det enskilda fallet. I den tilltalades fall var utgångspunkten ett straffvärde på sju år. Vid en samlad bedömning av föreliggande billighetsskäl fanns det enligt HD anledning att göra en kraftig straffreducering. Det saknades dock skäl att sätta straffet lägre än hovrätten gjort. Den tilltalades fängelsestraff skulle därför bestämmas till tre år. Det saknades därmed förutsättningar att välja en lindrigare påföljd än fängelse.

Uppgifter om tillämpningen av 29:5 första stycket 5 brottsbalken

I rapporten *Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet. En kartläggning från Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum* i december 2016 redovisades en kartläggning av tillämpningen av den då nya bestämmelsen om strafflindring vid utredningsmedverkan. Rapporten grundade sig på en kartläggning av 35 domar som meddelats till och med den 26 juli 2016 samt på informationsinhämtning från åklagare och advokater. Av kartläggningen framgår bl.a. att bestämmelserna om strafflindring vid utredningsmedverkan hade tillämpats vid skilda typer av brott och vid såväl allvarlig som mindre allvarlig brottslighet. De uppgifter som hade lett till strafflindring var av varierande slag. Den genomsnittliga strafflindringen vid tillämpning av bestämmelsen uppgick till cirka 20 procent. Det konstaterades vara vanligt att bestämmelsen hade tillämpats tillsammans med andra s.k. billighetsskäl och förmildrande omständigheter. Bestämmelsen hade så långt efter ikraftträdandet av allt att döma tillämpats i linje med uttalandena i förarbetena.

Att tillämpningen av strafflindringsgrunden vid utredningsmedverkan tycks ha varit relativt begränsad sedan regleringen infördes bekräftas av statistik från Domstolsverket (jfr SOU 2019:38 s. 107 f.). Av statistiken framgår att antalet domar som angett strafflindringsgrunden i domslutet har understigit 100 under åren 2015–2018.

Min bedömning

Hovrätten har bedömt det samlade straffvärdet för den brottslighet som DA döms för till drygt fem års fängelse. Detta är enligt min uppfattning en rimlig bedömning med beaktande av den mängd narkotika som DA har hanterat och hans delaktighet i distributionen.

Det finns skäl att överväga om straffet för DA ska bestämmas med beaktande av billighetsskäl i 29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken. Det är i så fall enbart DA:s medverkan i utredningen av det egna brottet som ska tillmätas en betydelse.

Som redovisats framgår det av förarbetena att det inte bör komma i fråga att tillämpa den aktuella strafflindringsgrunden när en gärningsman har blivit tagen på bar gärning eller när den tilltalade erkänt efter att utredningen har nått så långt att det redan föreligger övertygande bevisning om hans eller hennes skuld. Det aktuella fallet utgör, mot bakgrund av det redan initialt goda bevisläget i fråga om DA:s brottslighet, enligt min bedömning ett gränsfall för tillämpning av billighetsskäl om utredningsmedverkan.

Att DA har medverkat i utredningen är ett beteende som är positivt och föredömligt genom att det markerar en vilja att klara upp och ställa till rätta efter sig samt ta avstånd från brottet. Han har valt att berätta relativt utförligt under förundersökningen och i rätten om sin brottslighet. Mot bakgrund av detta ansluter jag mig till den bedömning som domstolarna har gjort när de bestämt straffet med beaktande av billighetsskäl vid utredningsmedverkan.

Frågan är hur stor inverkan hans utredningsmedverkan ska ha vid straffmätningen.

Nedsättningen av DA:s straff ska stå i proportion till framför allt graden av medverkan och brottets straffvärde. Det saknas klara hållpunkter för hur kraftigt genomslag som olika omständigheter ska få vid straffmätningen. Det måste, som HD redan klarlagt, bli fråga om en samlad bedömning i det enskilda fallet.

Utgångspunkten är här ett straffvärde på drygt fem år. DA har varit polisen behjälplig vid utredningen på så sätt att han berättat om narkotikahandlingen han dömts för, men bevisningen mot honom har samtidigt redan inledningsvis varit stabil genom de spaningsuppgifter som fanns och de beslag som gjordes. Betydelsen av hans uppgifter för det vidare utredningsarbetet och graden av hans medverkan bör, som framgår av min uppfattning om att detta rör sig om ett gränsfall, bedömas med utgångspunkt i det redan initialt goda utredningsläget beträffande DA:s brottslighet. Enligt min uppfattning bör storleken på straffnedsättningen, som hovrätten funnit, mot bakgrund av det som sagts motsvara månader och inte år.

De omständigheter som försvaret har lyft fram om hot som riktats mot DA är i fråga om konsekvenser för DA:s personliga tillvaro inte jämförbara med de som förekom i rättsfallet NJA 2010 s. 599 och enligt min uppfattning inte heller i övrigt sådana att de påkallar att DA ska få ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar. Det finns inte några uppgifter som visar att påtryckningar kopplade till DA:s medverkan i brottmålet har lett till konkreta återverkningar för hans fortsatta liv.

Jag ansluter mig sammanfattningsvis till den straffmätning som hovrätten har gjort. Det saknas då förutsättningar att välja en annan påföljd än fängelse.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

I Åklagarmyndighetens sammanställning över prioriterade prejudikatfrågor år 2020 framgår, att det saknas vägledande uttalanden om vilken grad av medverkan som krävs för strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet och vilken strafflindring som kan ges i förhållande till medverkansgrad och brottslighetens straffvärde. Mot bakgrund av den begränsade praxis som finns i frågan är behovet av rättslig vägledning från Högsta domstolen stort. Jag motsätter mig av det skälet inte att prövningstillstånd meddelas.

Bevisuppgift och handläggning

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle meddela prövningstillstånd i målet.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till:

Åklagarkammaren i Norrköping (AM 31882-20).
Utvecklingscentrum.